
2018թ. ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ
ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ
ԱՐՁԱԳԱՆՔԸ

Տաթևիկ Պետրոսյան
ԵՊՀ Քաղաքակրթական և մշակութային
հետազոտությունների կենտրոն
tatev.petrosyan93@gmail.com

Բանայի բառեր՝ «Թավշյա հեղափոխություն», հայկական համայնք, հին ու նոր համայնքներ, ֆրանսահայ համայնք, ինքնություն, CCAF, ՀԱՅԱՍՍՍ

Ֆրանսիայում հայկական համայնքը բազմաբնույթ ու բազմաշերտ է, իսկ հայերի ինտեգրումը ֆրանսիական հասարակությանը տեղի է ունենում շատ արագ ու անխոչընդոտ: Այսպես օրինակ, ֆրանսահայ բառի ֆրանսերեն թարգմանությունը՝ franco arménien, դրա վառ ապացույցն է, քանի որ առաջինը հերթին շեշտվում է տվյալ անհատի ֆրանսիացի լինելու հանգամանքը: Ֆրանսահայ համայնքն ինքնակարգավորվող է, որտեղ հիմնական միջուկ համարվում է ավանդական¹ համայնքը: Նրանք այն անձինք են, ովքեր լինելով սերտ համագործակցության մեջ Ֆրանսիայի ՀՅԴ բյուրոյի հետ, առաջնային խնդիրներ են համարում Հայոց Ցեղասպանության ճանաչումը, Հայոց ցեղասպանության ժխտման քրեականացումը և Լեռնային Ղարաբաղի հիմնահարցը²: Ավանդական համայնքից դուրս առանձին անհատներ և խմբեր են

---

¹ Վերջին 15-20 տարիների ընթացքում Հայաստանը լքած հայերը այսպես են բնորոշում ֆրանսահայ համայնքի այն ներկայացուցիչներին, ովքեր Ֆրանսիա են արտագաղթել Խորհրդային Հայաստանից, Ցեղասպանության տարիներին ու դրանից հետո:

² Այս մասին իմ հետ հարցազրույցում նշեց փարիզաբնակ Հայկ Շահինյանը, ով Hayassa - ADAF-ի նախագահն է:

գործունեությունն ծավալում (վերջին 15-20 տարիներին ՀՀ-ից արտագաղթածներ), ովքեր դժգոհ են Ֆրանսիայի ՀՅԴ բյուրոյի և Ֆրանսիայի հայկական ընկերությունները համակարգող խորհրդի (CCAF) վարած քաղաքականությունից՝ համարելով այն ոչ հայանպաստ³: Ֆրանսիայի ՀՅԴ բյուրոն մեծ ազդեցություն ունի հայկական կազմակերպությունները համակարգող հանձնաժողովի, ինչպես նաև նրանում միավորված կազմակերպությունների և ֆոնդերի վրա: Հենց այստեղ է, որ սկիզբ է առնում մի մեծ անջրպետ՝ ավանդական համայնքի և այդ համայնքից դուրս գործունեություն ծավալող անհատների, խմբերի ու կազմակերպությունների միջև:

Անջրպետը, որը գոյություն ունի համայնքի ներսում, խորը արմատներ ունի: Խնդրին անդրադառնալիս համայնքի ներկայացուցիչները իրադարձությունների զարգացման հիմքերը հասցնում են 1990-ականներ, երբեմն՝ 2008 թվական: Թալին Փափագյանի պնդմամբ՝ 2008 թվականին Հայաստանում տեղի ունեցող մարդու իրավունքների բացահայտ խախտումներին անպայման պետք է անդրադառնալին Ֆրանսիայում գործող հայկական լրատվամիջոցները և/կամ հայկական կառույցները, որոնք սակայն որևէ հայտարարություն չարեցին⁴: Մինչև օրս ֆրանսահայության ավանդական համայնքի շրջանում

---

³ Նման դիրքորոշում կարելի էր լսել գրեթե բոլոր ելույթներում: Շեշտվում էր այն հանգամանքը, որ եթե Ս. Սարգսյանը և Ռ. Քոչարյանը մինչև այժմ ոչ մի հայանպաստ գործ չեն արել (ՀՀ տնտեսական աճ, ներգաղթ, կոռուպցիայի վերացում), հետևաբար նրանց հետ գործունեություն ծավալող և անմիջական կապի մեջ գտնվող Մուրադ Փափագյանը ևս նույն քաղաքականության կրողն է: <https://www.facebook.com/infoarmenie/videos/2058567741088192/>, <https://www.facebook.com/infoarmenie/videos/2058562304422069/>

⁴ Թալին Փափագյանը՝ ֆրանսահայ համայնքի ակտիվ ներկայացուցիչ է, ով հետազոտական աշխատանք է իրականացնում Հարավային Կալիֆոռնիա համալսարանի Հայագիտության ինստիտուտում, <https://www.youtube.com/watch?v=WixueeUZKOA>

անտեղյակություն է, թե ինչ իրադարձություններ են տեղի ունեցել Հայաստանում 2008թ.-ի մարտ ամսին:

Համայնքից դուրս ապրող հայերը շեշտում են, որ հայկական կառույցների ներկայիս գործողությունները միայն ու միայն նպաստում են Հայաստան-Մփյուռք կապի խզմանը, քանի որ համայնքին զերծ են պահում Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձություններին մասնակից դառնալուց⁵: Առանձնապես շեշտվում է այն հանգամանքը, որ երկար տարիներ ֆրանսահայությանը սերմանվել է զերծ մնալ Հայաստանում կատարվող իրադարձությունները լուսաբանելուց ու մեկնաբանելուց, և որ միայն Ցեղասպանության ճանաչումը պետք է ունենա կարևոր նշանակություն: Պատկերը ամբողջանում է՝ համայնքը զբաղված է եղել իր գործերով, մասնավորապես Հայոց ցեղասպանության ճանաչման հարցի առաջ մղմամբ, իսկ Հայաստանի քաղաքացիները՝ իրենց՝ բոլորովին անտեղյակ լինելով մեկը մյուսի գործունեությունից:

Ներկայիս համայնքի երիտասարդ ներկայացուցիչները ընդդիմանում են այս մոտեցմանը՝ պնդելով, որ եթե նրանք պետք է գումար տրամադրեն Հայաստանին դպրոցներ կառուցելու և այլ ֆինանսական լուծումներ պահանջող խնդիրներ կարգավորելու համար, ապա ինչու՞ պետք է զերծ լինեն այդ ամենի հետագա գործունեությանը հետևելուց⁶: Այստեղ առաջ է գալիս ևս մեկ կարևոր հակասություն, որը առավել պարզ շարադրվեց Թալին Փափազյանի՝ ՄԻՎԻԼԼԵԹ-ին տրված հարցազրույցում. «Ստացվում է, որ սփյուռքում կան երիտասարդներ, ովքեր ցանկանում են

---

⁵ Այս հարցը ամենատարբեր առիթներով բարձրացվել է հայ համայնքի ներկայացուցիչների կողմից, <https://www.facebook.com/infoarmenie/videos/2066618496949783/>

⁶ Մայիսի 6-ին իր ելույթում նշեց Hayassa - ADAF-ի նախագահ Հայկ Շահինյանը, <https://www.facebook.com/infoarmenie/videos/2066663390278627/>

անմիջական կապ ունենալ մայր հայրենիքի հետ և տեղեկացված լինել երկրի ներսում տեղի ունեցող իրադարձություններից և կան հայկական հաստատություններ, որոնք լուում են»⁷:

Սոցիալ-դեմոկրատ *Հնչակյան կուսակցության* Փարիզի ներկայացուցիչ Գևորգ Սատչյանը պնդում է. «Ֆրանսիայում կան մարմիններ, որոնք ունեն իրենց իշխանության տակ մեղիան, կան խմբեր, որոնք ունեն իրենց համակարգը, որը հիմնված է տարիների փորձի վրա և կան խմբեր, որոնք ավելի մոտ են գտնվում ժողովրդին»: Խոսելով CCAF-ի մասին շեշտում է այդ կառույցի ցանկությունը՝ ներկայացնել ամբողջ ֆրանսահայությանը, սակայն դա՝ Գևորգ Սատչյանի պնդմամբ, իրականությանը չի համապատասխանում, քանի որ այն չունի համայնքի անդամների վստահությունը և օրինական կառույց չի համարվում⁸:

Ֆրանսահայ համայնքը հենց այսպիսին էր, երբ մարտի 31-ին ընդդիմադիր գործիչ և «Քաղաքացիական պայմանագիր» կուսակցության ղեկավարը Նիկոլ Փաշինյանը սկսեց իր քայլերթը և բարձրացրեց իր բողոքի ձայնն ընդդեմ Հայաստանի Հանրապետության նախկին նախագահ Ս. Սարգսյանի վարչապետի պաշտոնում ընտրվելուն: Նիկոլ Փաշինյանի նախաձեռնությունը ստացավ «Իմ քայլը» անվանումը, որի վերջնական նպատակն էր «Թավշյա հեղափոխություն»-ը հաղթական ավարտին հասցնելը: Այս հեղափոխությունը հայկական համայնքներում տարբեր արձագանքներ ունեցավ: Ֆրանսահայ համայնքի անդամների ֆեյսբուքյան գրառումներից

⁷ Թալին Փափազյանի հարցազրույցը ՄԻՎԻԼՆԵԹ-ին, Arménie-Diaspora: la nécessité d'une relation horizontale, հունիսի 3, <https://www.youtube.com/watch?v=WixueeUZKOA>

⁸ Ապրիլի 29-ին Փարիզում բնակվող հայերը հավաքվեցին Կոմիտասի արձանի մոտ, որտեղ Սոցիալ-դեմոկրատ *Հնչակյան կուսակցության* Փարիզի ներկայացուցիչ Գևորգ Սատչյանը խոսեց ՀՀԿ-ՀՅԴ կոալիցիայի և Հայկական սփյուռքի մասին, <https://www.facebook.com/infoarmenie/videos/2060516960893270/>

կարող ենք փաստել, որ դեպքերի զարգացման վերաբերյալ մտահոգությունները սկսվեցին ապրիլի 17-ին, երբ Ազգային ժողովն ընտրեց Ս.Սարգսյանին որպես Հայաստանի Հանրապետության վարչապետ: Հենց այս օրվանից առավել ակնառու դարձավ անջրպետից առաջացած ճեղքը, որը երկար տարիներ գոյություն ուներ համայնքի ներսում:

Թավշյա հեղափոխությանն աջակցող ցույցերը նախաձեռնվեցին փոքր կազմակերպությունների, երբեմն նաև անհատների կողմից: Այստեղ էլ մեծ բաժանում եղավ, որտեղ նշմարվեց գաղափարական տարանջատվածությունը: Գործողությունները համացանցային փոխկապակցված բնույթ էին կրում, հատկապես համայնքից համայնք կապը պահելու և համակարգված աշխատելու նպատակով: Սփյուռքի հնարավորությունը առաջին հերթին ցանցայնացումն էր և ֆրանսահայ համայնքն այն օգտագործեց:

Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձություններին Ֆրանսիայում առաջինը արձագանքեց մարսելահայությունը՝ ապրիլի 17-ին: Անհատների խումբը, որը այդ օրերին ձևավորվեց, բնորոշում էր իրեն որպես «Մարսելի աջակիցներ»: Մարսելի հայ երիտասարդները ընտրության արդյունքը պարզ դառնալուց երկու ժամ հետո՝ 16:00-ին, հավաքվեցին Մարսելի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցու մոտ, որտեղից շարժվեցին դեպի Մարսելում Հայաստանի Հանրապետության Գլխավոր հյուպատոսություն (հավաքը Մարսելի քաղաքապետարանի կողմից արտոնված չի եղել)⁹: Ակցիայի մասնակիցները մոտ 20-30 հոգի էին, ովքեր կոչով դիմեցին իրենց հայրենակիցներին. «Ձեր պայքարն արդար է, այն ուղղած է Հայաստանում արդար իշխանության վերականգնմանը,

⁹ Ապրիլի 17-ին Մարսելում բնակվող հայ երիտասարդներից Նոյեմի Փիրոյանը, Նարեկ Մատինյանը և Արսեն Պետրոսյանը կազմակերպեցին մարսելահայերի առաջին հավաքը, <https://www.facebook.com/events/2016352822017671/>

քաղբանտարկյալների ազատմանը և վերջապես ամենակարևորը՝ հանցավոր իշխանության և Սերժ Սարգսյանի գլխավորությամբ կազմված կլանային իշխանության վերացմանը, դեմոկրատիայի հաստատմանը: Այսուհետ, ՀՀ անօրինական իշխանության ցանկացած ներկայացուցիչ Մարսելում ստանալու է ոչ հյուրընկալ ընդունելություն՝ բողոքի ակցիաներ, արդար բողոքի արտահայտում, անհնազանդության ակցիաներ: Պահանջում ենք արդարության վերականգնում, ուսանողների նկատմամբ բռնությունների, մտավորականության հանդեպ ճնշումների դադարեցում և ՀՀ-ում ի վերջո օրինական իշխանության հաստատում»¹⁰:

Երիտասարդները հյուպատոսարանում բարձրացրեցին իրենց բողոքի ձայնը և դատապարտեցին ՀՀ իշխանությունների որդեգրած քաղաքականությունը: Ակցիայի մյուս մասնակիցները հյուպատոսության դարպասներին փակցնում էին Հայաստանի դրոշը, «մերժիր Սերժին» գրությամբ պաստառներ, Սերժ Սարգսյանի նկարները, որոնք հիմնականում պատռված էին: Հյուպատոսարանում մի քանի րոպե մնալուց հետո երիտասարդները դուրս բերեցին Սերժ Սարգսյանի նկարը և շենքի դիմաց այրեցին¹¹: Այս ընթացքում հյուպատոսության դիմաց ոստիկանական ուժեր կուտակվեցին: Հայերի պնդմամբ նրանք եկել էին հյուպատոսի խնդրանքով, որպեսզի ձերբակալեին ակցիայի

¹⁰ Մարսելում բնակվող հայերը ներխուժեցին Մարսելում ՀՀ Գլխավոր հյուպատոսարան,

https://www.youtube.com/watch?time_continue=48&v=DxMxT3uOM-4

¹¹ Մարսելի ՀՀ Գլխավոր հյուպատոսարանում հայ երիտասարդները տեսանկարահանել են դատարկ պատը, որտեղ ժամանակին կախված է եղել Մ. Սարգսյանի նկարը, https://www.facebook.com/jorjo.darmenie/videos/10155658915683681/?fref=ufi_այնուհետև հյուպատոսարանի առջև այրել են Մ. Սարգսյանի նկարը, <https://www.facebook.com/noyemi.piroyan.9/videos/2026538777598798/>

մասնակիցներին¹²: Ակցիայի մասնակիցները հյուպատոսությունից անմիջապես ուղևորվեցին Բորելի այգի, որպեսզի պլանավորեն հետագա անելիքները և քաղաքապետարան դիմում ներկայացնեն՝ ցույցերն արտոնված անցկացնելու համար: Այս ակցիան ամբողջությամբ լուսաբանվեց և Ֆրանսիայի հանրության ուշադրությանը ներկայացվեց Nouvelle d'Armenie լրատվական կայքի միջոցով¹³: Նույն ժամերին սոցցանցերում տարածվեց նաև ֆրանսահայերի հռչակագիրը ընդդեմ Մերժ Սարգսյանի և նրա դաշնակիցների: Հռչակագրում նշված էր, որ ֆրանսահայերը, ՀՀ քաղաքացիություն ունեցող և Ֆրանսիայում բնակվող հայերը չեն ճանաչում այնպիսի կազմակերպությունների օրինականությունը, ինչպիսիք են՝ CCAF-ը (Ֆրանսիայի հայկական կազմակերպությունները համակարգող խորհուրդ), Ֆրանսիայի ՀՅԴ բյուրոն (քաղաքական կուսակցություն), ՀԲԸՄ-ը (Հայկական բարեգործական ընդհանուր միություն) կամ այլ ցանկացած կազմակերպություն, որը կներկայացնի Ֆրանսիայի հայ համայնքի ձայնը, քանի որ ոչ մի կառույց ֆրանսահայերի շրջանում վստահություն չի վայելում¹⁴: Հռչակագրում դատապարտվում էր ՀՀ իշխանությունների որդեգրած բռնի քաղաքականությունը

¹² Համացանցում առցանց տեսանյութերի միջոցով տեղեկացնում են, որ Գլխավոր հյուպատոսարանի առջև հյուպատոսի խնդրանքով ավելի շատ ոստիկաններ են հավաքվել, քան ակցիայի մասնակիցներն են, <https://www.facebook.com/noyemi.piroyan.9/videos/2026447494274593/>

¹³ Nouvelles d'Arménie-ին Փարիզում գործող ֆրանս-հայկական լրատվական կայքէջ է, որը տեղեկատվություն է տարածում Հայաստանում և Միդլուդում տեղի ունեցող իրադարձությունների մասին: Nouvelles d'Arménie-ի տնօրենը Արա Թորանյանն է: http://www.armenews.com/article.php3?id_article=157237

¹⁴ Վերջին 15-20 տարիներին Հայաստանը լքած, ինչպես նաև ավելի վաղ Ֆրանսիա տեղափոխված հայերի մի զգալի մասը պնդում էր, որ Ֆրանսիայում գործող հայկական պետական կառույցների ղեկավար կազմերից և ոչ մեկը չի ընտրվել ֆրանսահայերի անմիջական ընտրությամբ (ղեկավար կազմում կան նաև անձինք, ովքեր չունեն հայկական ծագում) և չեն զբաղվում համայնքի ներսում առկա խնդիրների լուծմամբ:

(ամենաթողություն, կոռուպցիա, ազատամարտիկների նկատմամբ բռնություններ և այլն): Դատապարտվում էր նաև ցույցերի ժամանակ ուսանողների և մտավորականների նկատմամբ իրականացված բռնությունների և Հայաստանում մարդու իրավունքների խախտումների վերաբերյալ վերոնշյալ կազմակերպությունների լռությունը: Հռչակագրում նշվում էր, որ իրենց ձայնը ուղղում են նաև Ֆրանսիայի իշխանություններին, որպեսզի նրանք այլևս դրամական աջակցություն չցուցաբերեն վերոնշյալ կազմակերպություններին, քանի որ դրանք միայն ծառայում են կուսակցական շահերի: Պահանջում էին հատուկ ուշադրության արժանացնել ՀՀ-ում մարդու իրավունքների խախտումների, խոսքի ազատության, քաղբանտարկյալներին ազատ արձակելու հարցերը: Մասնավորապես նշվում էր, որ Ֆրանսիայում գործող հայկական կազմակերպությունները անմիջական կապի մեջ գտնվելով Հայաստանի Հանրապետության իշխանությունների հետ, երկրորդային տեղ են հատկացնում համայնքին¹⁵:

Ապրիլի 18-ին բողոքի ակցիաներ սկսեցին իրականացվել նաև Փարիզում: Երիտասարդների առաջին քայլերը եղան համացանցի միջոցով կազմակերպվող ցույցերի մասին տեղեկատվության տարածումը, մեկնաբանություններ գրելը, ֆրանսիական մամուլին հարցազրույցներ տալը, դեսպանատներ նամակներ ուղարկելը՝ պարզաբանելով, որ այն անձինք, ովքեր այդ օրերին բանակցում են իրենց անունից՝ չեն համարվում օրինական իշխանության կրողներ: Ըստ էության, այս ամենը մի նպատակ ուներ՝ ցույց տալ, որ նույնիսկ հայկական համայնքները Մերժ Սարգսյանի կողքին չեն:

¹⁵ Déclaration des Arméniens de France contre le régime de Serge Sarkissian et de ses alliés. <https://www.change.org/p/minist%C3%A8re-des-affaires-%C3%A9trang%C3%A8res-de-la-r%C3%A9publiquefran%C3%A7aise-d%C3%A9claration-des-arm%C3%A9niens-de-france-contre-le-r%C3%A9gime-de-serge-sarkissian-et-de-ses-alli%C3%A9s>

Ժամը 14:00-ին ֆրանսահայերը հավաքվեցին Փարիզում Հայաստանի Հանրապետության դեսպանատան առջև: Այստեղ շարժման գլուխ կանգնած էր փարիզաբնակ Հայկ Շահինյանը, ով անդադար աշխատում էր այդ օրերին՝ առցանց ելույթներ ունենալով: Նա թարգմանում և մեկնաբանում էր Նիկոլ Փաշինյանի բոլոր ելույթները և խոսում ֆրանսահայության հետագա անելիքների մասին: Հանդես էր գալիս կոչով և փորձում համախմբել Մարսելի, Փարիզի, Լիոնի (Լիոնում որոշակի պասիվություն էր նկատվում) և այլ քաղաքների հայերին: Կոչերը շատ արագ տարածվում էին համացանցում, քանի որ բոլորը մեկնաբանություններում տեղեկացնում էին հավաքի և այլ մանրամասների մասին, իսկ այն մարդկանց, ովքեր չէին կարողանում մասնակցել, կոչ էր արվում մնալ տանը և համացանցի միջոցով տեղեկացնել մնացածին Հայաստանում և Ֆրանսիայում տեղի ունեցող զարգացումների մասին: Ֆեյսբուքյան անխտիր բոլոր գրառումները պարունակում էին դրական երանգներ, քաջալերող խոսքեր և հաղթական շնորհավորանքներ:

Ապրիլի 19-ին համացանցում տարածվեց ֆրանսահայության հետագա քայլերը մանրամասնող մի հայտարարություն, որը մեծ ոգևորությամբ ընդունվեց հայերի կողմից: Կոչ էր արվում ակցիաներին մասնակցելով Հայաստան ուղարկել մի էներգիա, որը կփաստեր, որ այդ պայքարը նաև Ֆրանսիայում բնակվող հայինն է: Խոսվում էր հայկական համայնքի պաշտոնական հաստատությունների պահպանած լռության համար նրանց պատասխանատվության ենթարկելու մասին: Մասնավորապես ասվում էր, որ չպետք է թույլ տալ, որ ֆրանսահայության միտքը փորձեն զբաղեցնել այլ գաղափարներով և հետ պահեն ներկա իրավիճակին մասնակցություն ունենալուց: Իսկ վերջում նշվում էր, որ դեռ երկար ժամանակ կպահանջվի, որպեսզի փոփոխությունները արդյունք տան թե՛ Հայաստանում, և թե՛

Ֆրանսիայում: Շեշտվում էր նաև այն հանգամանքը, որ այդ բոլոր գործողությունները քաղաքական էտնաբեմ չունեն, կուսակցական որևէ կառույցի չեն ենթարկվում և բացառապես Հայաստանի ապագայի համար մտահոգվող հայերի քայլեր են: Ապրիլի 19-ին արդեն տեղեկություններ տարածվեցին, որ մի քանի ֆրանսահայեր Հայաստան են ժամանել ցույցերին մասնակցելու նպատակով: Ցույցերի ժամանակ շատ հաճախ կարելի էր լսել, վերադարձող հայերի մասին, ովքեր հույս էին հայտնում, որ այսուհետ ապրելու են ազատ ու անկախ երկրում:

Ապրիլի 20-ին Փարիզում 10-15 հայեր կարողացան մուտք գործել Հայաստանի Հանրապետության դեսպանատուն: Նրանք հնարավորություն ընձեռեցին դեսպանատան դիմաց հավաքվածներին առցանց հետևել իրադարձությունների զարգացմանը: Նախ փորձեցին պարզել՝ արդյոք Սերժ Սարգսյանի նկարը դեռ կախված էր պատից, թե՛ ոչ: Պարզվեց նկարն արդեն իսկ հանված էր դեսպանատան աշխատակիցների կողմից, իսկ դեսպանատան աշխատակիցն էլ վստահեցրեց, որ այլևս նկարը չեն տեղադրի, քանի որ Սահմանադրության մեջ չկա այնպիսի կետ, ըստ որի նախագահի/վարչապետի նկարը պետք է փակցված լինի¹⁶: Բողոքի նոր ալիք բարձրացավ, երբ պարզ դարձավ, որ շենքը մի քանի հարկանի է, բայց երբ հայերին ընդունում են դեսպանատանը՝ տանում են նկուղային հարկ: Այս քայլը ընդունվեց որպես հայ ազգին նվաստացնող արարք: Ամբողջ ընթացքում ֆրանսահայերին ուղեկցում էր մի անձ, որն այդպես էլ չներկայացավ և հորդորեց ակցիայի մասնակիցներին դուրս գալ դեսպանատան տարածքից՝

¹⁶ Մարի Բերբերյանը, Փարիզում Հայաստանի Հանրապետության դեսպանատանից, ֆեյսբուքյան ուղիղ հեռարձակմամբ ցույց էր տալիս ակցիայի մասնակիցների գործողությունների հաջորդականությունը, ապրիլի 20, <https://www.facebook.com/marie.berberian/videos/vb.1249566912/10211484838897173/?type=2&theater>

շեշտելով, որ նա իրավասու չէ լսել հայերի բողոքը: Մի քանի բուպե դեսպանատանը շրջելուց հետո ակցիայի մասնակիցները դուրս եկան դեսպանատնից:

Ապրիլի 20-ին Մարսելի հայությունը կրկին հավաքվեց հայկական եկեղեցու դիմաց: Ակցիայի մասնակիցները կրում էին սպիտակ վերնաշապիկներ, որտեղ կարելի էր նշմարել «մերժիր Սերժին» գրառումը¹⁷: Վերջին մի քանի տարիներին Ֆրանսիա արտագաղթածներից շատերի ելույթներում կարելի էր լսել հետևյալը, որ հայրենասեր չեն լինում միայն Էրդողանին քննադատելու համար, կամ էլ Հայաստանին գումար ուղղարկելիս և կոչ էին անում բոլոր հայկական կառույցներին, այդ թվում եկեղեցուն, դպրոցներին, մշակույթի կենտրոններին միանալ իրենց բողոքի ակցիային: Ապրիլի 21-ին Նիցայում և Լիոնում նույնպես ցույցեր եղան ընդդեմ Սերժ Մարգարյանի վարչապետության և ամբողջ ռեժիմի: Նիցայում ժամը 19:00-ին հայությունը հավաքվեց Հայկական այգում, այստեղ ընդհանուր առմամբ կարելի էր հաշվել 300-400 հայերի: Նիցայաբնակ հայերից պետք է հիշատակել հայտնի սոմելիե, Ֆրանսիայում հայկական գինիների դեսպան Վարդուհի Թովմասյանին, որն ապրիլի 24-ին ժամանեց Հայաստան ցույցերին մասնակցելու նպատակով, շեշտելով, որ վերջացել է լաց ու կոծի ժամանակները, ինչպես նաև առցանց տեսահաղորդագրություններով տեղեկացնում էր Նիցայում բնակող հայերին Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունների մասին: Հարցազրույցներից մեկում Վարդուհին նշեց, որ հեղափոխության ավարտից հետո Ֆրանսիայի և Հայաստանի միջև

---

¹⁷ Համացանցում լուսանկարը տարածել էր ֆեյսբուքյան օգտատեր Մարսելի հայերի խումբը, ապրիլի 20, <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=429072304182065&set=a.103098046779494.1073741827.100012378962772&type=3&theater>

զինեգործության ոլորտում նոր համագործակցության հնարավորություն կարող է ի հայտ գալ¹⁸:

Լիոնում հայերը հավաքվեցին Ցեղասպանության հուշարձանի մոտ, իսկ այնուհետև Euronews-ի դիմաց: Ակցիայի մասնակիցների պաստառները հիմնականում Նիկոլ Փաշինյանի և Աննա Հակոբյանի նկարներն էին, որտեղ գրված էր «մեր վարչապետ»: Իրադարձությունների կիզակետում նորից հայտնվեց Հայկ Շահինյանը: Նա իր ընկերների հետ անձամբ էր ուղևորվել Լիոն՝ համայնքի անդամների շրջանում ակտիվություն առաջացնելու նպատակով: Հայ երիտասարդներից մի քանիսը հարացագրույցներ տվեցին Euronews-ին՝ տեղեկացնելով ՀՀ-ում տեղի ունեցող իրադարձությունների մասին¹⁹:

Ապրիլի 22-ին, Նիկոլ Փաշինյանին ձերբակալելուց հետո, CCAF-ը ֆեյսբուքում տարածեց հայտարարություն, համաձայն որի կոչ էր անում ազատ արձակել Նիկոլ Փաշինյանին և երկխոսության էր հրավիրում երկու կողմերին: Որոշ ֆրանսահայեր արձագանքը ուշացած որակեցին՝ պնդելով, որ Դաշնակցությունը այլևս տեղ չի ունենալու նոր կառավարությունում²⁰: Մի քանի ժամ անց՝ «Ապրիլի 24-ը միասնության կոչ» հայտարարությանը ի պատասխան, համացանցում տարածվեց Փարիզի հայ երիտասարդների բաց

¹⁸ Վարդուհի Թովմասյանի հարցազրույցը «Հրապարակ» լրատվական կայքին, հունիսի 10, <https://www.hraparak.am/posts/5b1cee2cf0e18906e041b86b/%D5%B9%D5%AF%D5%A1%D6%80-%D5%B0%D5%AB%D5%B6-%D5%B0%D5%A1%D5%B5%D5%A1%D5%BD%D5%BF%D5%A1%D5%B6%D5%B8%D6%82%D5%B4-%D5%BA%D5%A5%D5%BF%D6%84-%D5%A7-%D5%AC%D5%AB%D5%B6%D5%AB-%D5%B6%D5%B8%D6%80-%D5%B0%D5%A1%D5%B5%D5%A1%D5%BD%D5%BF%D5%A1%D5%B6%D5%B8%D6%82%D5%B4%D5%BF%D5%A5%D5%BD%D5%A1%D5%B6%D5%B5%D5%B8%D6%82%D5%A9>

¹⁹ Լուսանկարում պատկերված են Լիոնում բնակվող հայերը, մայիսի 6, <https://www.facebook.com/HayassaADAF/photos/pcb.1794742190820552/1794741964153908/?type=3&theater>

²⁰ CCAF-ի հայտարարությունը Նիկոլ Փաշինյանին ազատ արձակելու վերաբերյալ, <https://www.facebook.com/ccaf.sud/photos/a.437220579815043.1073741828.414173015453133/810467002490397/?type=3&theater>

նամական ուղղված CCAF-ին²¹: Կոչ էին անում մեկտեղել բոլոր ֆրանսահայերին և բացատրել Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունները, բարձրացնել տեղեկատվության մակարդակը: Եվ իրոք, որ CCAF-ի ֆեյսբուքյան էջում Հայաստանում տեղի ունեցող ցույցերի վերաբերյալ որևէ գրառում չկա, այլ միայն հղումներ ու մտքեր են Հայոց ցեղասպանության մասին: Նորից ու նորից շեշտվում էր հայկական կազմակերպությունների անգործությունը և զգուշացնում էին, որ նման քաղաքականության շարունակությունը հայկական համայնքում հանգեցնելու է վստահության ամբողջական կորստի, քանի որ կարևորագույն որոշումների ընդունման ժամանակ հայ համայնքի անդամների կարծիքը հաշվի չի առնվում: Այնուհետև առավել մանրամասն ներկայացվում էր մնացած, ոչ պակաս կարևոր հիմնավորումները: Այստեղ մասնավորապես շեշտվում էր համանախագահ Մուրադ Փափագյանի անունը: Նրա հրաժարական ներկայացնելու մասին պահանջները հնչում էին դեռ շարժման առաջին օրից, բայց առավել մեծ թափ ստացան Մերժ Սարգսյանի հրաժարականից հետո: Բախման հիմքում մասնավորապես ընկած էր այն հանգամանքը, որ Հայ Հեղափոխական Դաշնակցություն կուսակցությունը հայտնել էր իր անվերապահ աջակցությունը Մերժ Սարգսյանի վարչապետի պաշտոնին նշանակվելու համար: Հետևաբար Մուրադ Փափագյանը ևս լինելով դաշնակցական իր անմիջական աջակցությունն էր հայտնել: Այս հանգամանքը հաշվի առնելով՝ ցույցերի ժամանակ բազմաթիվ ելույթների ընթացքում ֆրանսահայությունը շեշտում էր, որ եթե ֆրանսահայերի մեծամասնությունը դեմ է ներկա վարչակարգին, ապա ինչպե՞ս Մուրադ Փափագյանը կարող է կողմ արտահայտվել ներկա իշխանությունների քաղաքականությանը:

²¹ Nous avons le devoir de l'unité, mais pas au prix du silence, INFO ARMÉNIE, <https://www.facebook.com/notes/info-arm%C3%A9nie/nous-avons-le-devoir-de-lunit%C3%A9-mais-pas-au-prix-du-silence/2053263674951932/>

Իսկ նրա ղեկավարած CCAF-ը բնորոշվում էր որպես քաղաքականացված կառույց, որը ունի փակ համակարգ, որտեղ չկա բազմակարծություն և ժողովրդավարություն:

Մուրադ Փափազյանի հրաժարականի մասին մի քանի անգամ խոսել է Սոցիալ-դեմոկրատ *Հնչակյան կուսակցության* Փարիզի ներկայացուցիչ Սարո Մարդիրյանը: Նրա տեսահաղորդազրույթումների մեկնաբանություններից ակնհայտ է դառնում, որ Ֆրանսիայում կա հակասություն նաև Հայ Հեղափոխական Դաշնակցություն կուսակցության և Սոցիալ-դեմոկրատ *Հնչակյան կուսակցության միջև*: Դաշնակցականներից ոմանք պնդում էին, որ Սարո Մարդիրյանը իրավասու չէ քննադատել Մուրադ Փափազյանին, քանի որ ժողովրդավարության, մարդու իրավունքների ոլորտներում խնդիրները լուծելու համար հնչակյանները ևս որևէ քայլ չեն արել: Շեշտվում էր, որ Մուրադ Փափազյանը երկար տարիներ իրեն նվիրել է Հայկական հարցը բարձր աստիճանի հասցնելուն, իսկ հիմա հայի համար պետք է առաջնային լինի թուրքի և ադրբեջանցու հետ կոփվր, քանի որ հայի իրական թշնամին իր հարևաններն են: Ի պաշտպանություն Սարո Մարդիրյանի՝ ոմանք էլ պնդում էին, որ նա դեռ 20 տարի առաջ էր իր ձայնը բարձրացրել անարդարության դեմ և չպետք է թույլ տալ, որ դաշնակցականները սև ջուր լցնեն հնչակյանների և Սարո Մարդիրյան վրա²²:

Ապրիլի 22-ին նաև ստրասբուրգահայությունը ոտքի կանգնեց և իր աջակցությունը հայտնեց ռեժիմի դեմ պայքարող հայրենակիցներին: Նույն օրը ենթադրվում էր, որ Էդմոն Մարությանը ելույթ էր ունենալու Եվրոխորհրդարանում, սակայն

²² Սարո Մարդիրյանի ֆեյսբուքյան տեսանյութը ՀՅԴ-ի գործունեության վերաբերյալ և հայերի արձագանքը, տեսանյութը դիտվել է ավելի քան 3,500 անգամ, ապրիլի 25,

<https://www.facebook.com/Saro.Mardiryan/videos/10156738499268115/>

նրա ելույթը տեղափոխվեց ընդմիջումից հետո և նա չկարողացավ բարձրաձայնել մարդու իրավունքների խախտումների և պատգամավորներին ձերբակալելու հարցերը, սակայն նշեց, որ բողոքի ձայնը փոխանցել է ԱԼԳ խմբի Հայաստանի համագեկուցողներին: Դրսում Էդմոն Մարուքյանը հանդիպում ունեցավ հայերի հետ և խոսեց ՀՀ-ում տեղի ունեցող վերջին իրադարձությունների մասին: Պատգամավորը նշեց, որ Նիկոլ Փաշինյանին արդեն ազատ են արձակել, սակայն իրավիճակը պայթունավտանգ է, քանի որ զինվորականներ են միացել ցուցարարներին: Կոչ արեց բոլորին լինել ավելի համախմբված և հենց Ֆրանսիայից ճնշումներ գործադրել ներկա իշխանությունների վրա²³:

Ստրասբուրգահայությունը հաջորդ օրերին ևս շարունակեց իր բողոքի ձայնը արտահայտել: Բողոքի ցույցերը կազմակերպվել են նաև Հայկական եկեղեցու դիմաց: Ցույցերը իրենց բնույթով հանգիստ էին, մասնակիցները հիմնականում լսում էին հեղափոխության խորհրդանիշը դարձած երգեր և կրկնում հեղափոխության ընթացքում հաճախ լսվող արտահայտություններ՝ «քայլ արա, մերժիր Մերժին», «Մերժիկ հեռացի՛ր», «Մերժիկ մարդասպան», «Նիկոլ», «Մերժիկ հանցագործ», «հաղթանակ», «Սիզնալ տուր, մերժիր Մերժին»²⁴: Հայ համայնքի ներկայացուցիչների ելույթները հիմնականում ֆրանսերեն էին, որպեսզի թե՛ հայերը, և թե՛ ֆրանսիացի անցորդները կարողանային տեղեկանալ ՀՀ-ում տեղի ունեցող իրադարձություններին: Սակայն

²³ Ստրասբուրգում ապրող հայերը ակցիա են իրականացնում Եվրոխորհրդարանի մոտ, տեսանյութը Արմեն Սարգսյանի, ապրիլի 23, <https://www.facebook.com/100011206111901/videos/576730499377149/>

²⁴ Ապրիլի 23-ին Ստրասբուրգում իրականացված ցույցից երկու հատված, <https://www.facebook.com/100011206111901/videos/vb.100011206111901/576688252714707/?type=3>, <https://www.facebook.com/100011206111901/videos/vb.100011206111901/576691302714402/?type=3>

հետաքրքրականն այն է, որ ցուցարարների մեջ եղել են նաև ծագումով ֆրանսիացիներ: Այս փաստը բացատրվում է նրանով, որ նրանք եկել էին սատարելու իրենց ընկերներին և իրենց նպաստն էին բերում Հայաստանում օրինական իշխանության հաստատմանը, իսկ փողոցով անցնող մեքենաներն էլ, տեսնելով հայկական դրոշներ, իրենց աջակցությունն էին հայտնում՝ ազդանշաններ տալով: Հայերի պնդմամբ՝ մեքենաները եղել են և՛ հայերի, և՛ այլ ազգի ներկայացուցիչների:

Ապրիլի 22-ին մարսելահայությունը բողոքի ակցիա իրականացրեց հայկական եկեղեցու դիմաց (մոտավորապես 200-300 հոգի), որի ընթացքում տասնյակ հայեր ելույթներ ունեցան: Այնուհետև շարժվեցին դեպի Մարսելում Հայաստանի Հանրապետության Գլխավոր հյուպատոսարան²⁵: Հիմնականում շեշտվում էր այն հանգամանքը, որ Սերժ Սարգսյանի պատճառով է, որ նրանք գտնվում են մայր հայրենիքից հեռու և բաժանված: Ակցիայի ժամանակ հիմնականում վանկարկում էին «միացում», «մերժիր Սերժին», «տուն ենք ուզում գալ», «մենք գալիս ենք», «Սերժիկ հեռացիր», «ազատություն Նիկոլին», «ազատություն Սասունին», «քայլ արա», «մենք ձեզ հետ ենք», «մահ ռեժիմին», «ոչ հայոց ազգի պատակտմանը», «մենք բոլորս Սասնա ծռեր ենք», «հայերը ողջ են», «ոչ ապօրինի վարչակարգին», «կեցցե հայ ժողովուրդը»²⁶: Հատուկ շեշտադրմամբ անընդհատ փաստում էին, որ կազմակերպիչ չկա իրենց գործողություններում և ամեն բան ինքնաբուխ է, քանի որ իրենք մի ցեղի, մի հայ ազգի զավակներ են:

²⁵ Մարիամ Կնյազյանը առցանց հեռարձակում էր Մարսելում բնակվող հայերի քայլերը դեպի Մարսելի Գլխավոր հյուպատոսարան, https://www.facebook.com/mariam.kniasian?hc_ref=ART_KAOkkx3ivGBq8Ngfb2TgUk pBT9VkADLj2KWEZtxFzdKyUbs27OcWLB006rH33UY

²⁶ Փարիզում Հայաստանի Հանրապետության դեսպանատան առջև իրականացված ցույցի նկարներից, <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2022114984776417&set=pcb.2022115218109727&type=3&theater>

Անարդարացի էին համարում Մերժ Սարգսյանի վարչապետությունը՝ այն համարելով Հայաստանի Հանրապետության բռնապետություն դառնալու սահուն ճանապարհ: Մերժ Սարգսյանին մեղադրեցին, որ Հայաստանի Հանրապետությունը տարածքային կորուստներ է ունեցել ապրիլյան պատերազմի ժամանակ, և որ զինվորները կռվել են 80-ականների զենքերով: Համայնքի ներկայացուցիչները ողջունեցին Նիկոլ Փաշինյանի աշխատանքը, բայց մեկ անգամ ևս հավաստիացրեցին, որ իրենք կանգնած են ոչ թե մեկ անհատի կամ մեկ կուսակցության կողքին, այլ իրենց քույրերի ու եղբայրների, որոնք Հայաստանում են և պայքար են մղում հանուն իրենց ապագայի²⁷: Չնայած այս ոգևորությանը, որը նկատելի էր ֆրանսահայության մեջ, կային նաև ավանդական համայնքի վառ ներկայացուցիչներ, ովքեր քարկոծում էին երիտասարդների հեղափոխական գրառումները և շեշտում, որ նրանք նպաստում են հայ ազգի պառակտմանը, ինչն անընդունելի է:

Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձություններից անմասն չմնաց նաև Պուատիեյի հայկական համայնքը: Հայ երիտասարդների գործողությունները այստեղ ավելի շատ տեղեկատվության տարածմանն էր ուղղված (մոտավորապես 500 հայեր): Պուատիեի հայկական համայնքի ղեկավար Անուշ Գրիգորյանը ինձ հետ զրույցում ասաց հետևյալը. «Տարիներ շարունակ մենք ունեցել ենք երկիր, որի կառավարող մարմինների մասին խոսելն էնքան տաբու ա եղել, ինչքան Թուրքիայում Հայոց Եղեռնից խոսալն ա.. Մեր երկրում չի եղել օրինականություն, արդարություն, «զաթո» եղել ա կաշառակերություն, անօրինականություն, անպաշտպան ժողովուրդ, որի միակ

²⁷ Մարսելում բնակվող Նոյեմի Փիրոյանի ուղիղ հեռարձակումը Մարսելի հայկական եկեղեցու դիմաց կազմակերպված բողոքի ակցիայից, ապրիլի 22, <https://www.facebook.com/noyemi.piroyan.9/videos/2028803230705686/>

նպատակը երկրից հնարավորինս շուտ փախչելն էր... Ստեղծվել ասփյուռքը, որտեղ 10 միլիոնից ավել մարդիկ են ապրում, այդ թվում և էս ու ընտանիքս՝ մեր սեփական երկրում ապրելու փոխարեն: Մեր երկրում չկա էն իշխանությունը, որը ժողովրդի կողքին աս, ու գործում աս ժողովրդի շահերի ուղղությամբ»: Հենց սա համարեց հիմնական պատճառ, ինչը ստիպել էր այսօրվա երիտասարդներին ոտքի կանգնել ու պայքարել իրենց վաղվա օրվա համար: Հենց սա հիմք համարեց նրա և համայնքի այլ անդամների կողմից ցուցաբերված աջակցության համար: Նրա պնդմամբ՝ քնած ու մեռած հույսեր կային, որ այդ օրերին նորից կենդանացան և սա ուրիշ հեղափոխություն էր, քանի որ սրա մեջ կար մարդասիրություն:

Պուատիեում հնչել են կոչեր՝ Մերժ Սարգսյանի հրաժարականի, Նիկոլ Փաշինյանի ազատման, կառավարության փոփոխության վերաբերյալ: Մշակույթի կենտրոնի մոտակայքում իրազեկող ակցիաներ են արել, բողոքի տեքստը թարգմանել են ֆրանսերեն ու թաղային մշակույթի տան պատերին փակցրել, որպեսզի ֆրանսիացիներին իրազեկեն ՀՀ-ում տեղի ունեցող իրադարձությունների մասին: Նրանց միացել են նաև տեղի ռուսական համայնքի անդամները, քանի որ մեծ մասը հայ կանայք են, որոնք ամուսնացել են ռուս տղամարդկանց հետ: Ցույցերի օրերին Պուատիեում կայացել է «Աշխարհը տոնի մեջ» թաղային տոնը, որտեղ ներկայացվել է Հայաստանը: Հետաքրքիրն այն է, որ ֆրանսիացիները համայնքի անդամներից տեղեկություններ էին ուզում ստանալ ոչ թե հայկական մշակույթի, բնության, այլ հենց հեղափոխության մասին: Հիմա արդեն Պուատիեյում ապրող ֆրանսիացիները հայկական դրոշ տեսնելիս արտաբերում են հետևյալ խոսքերը. «Հայաստան, թավշյա Հայաստան, էս ինչ արեցիք դուք»: Հայերը երբեմն կատակում էին, որ այս

հեղափոխությունը իրականում բռնի էր, քանի որ բոլորը լավ գոռում էին:

Ապրիլի 23-ին Սերժ Սարգսյանը հրաժարական տվեց: Հրաժարականի մասին լուրը մեծ ոգևորությամբ ընդունվեց ֆրանսահայերի կողմից: Օրվա կարգախոսը դարձել էր «ազատ, անկախ Հայաստան»-ը, ֆեյսբուքում կարելի էր տեսնել հետևյալ գրառումը՝ «հպարտ եմ, որ հայ եմ, քանի որ հայը առաջին ազգն է, ով խաղաղ հեղափոխության միջոցով կարողացավ բարձրացնել իր արդար բողոքի ձայնը և ոչ մի զոհ չպահանջվեց»: Տարածվեցին տեսահոլովակներ, որոնց միջոցով կարելի էր պատկերացում կազմել այդ օրերին ֆրանսահայերի կատարած աշխատանքի մասին²⁸: Շատերը թե՛ ելույթների ժամանակ, թե՛ մեկնաբանություններում խոսում էին այդ ընթացքներին ապրած զգացողությունների մասին՝ շեշտելով, որ չէին կարողանում զսպել արցունքները: Չնայած զգացմունքային տեսքստերին՝ ֆրանսահայերից շատերը սկսեցին խոսել ամբողջ ռեժիմի տապալման մասին՝ պնդելով, որ միայն Սերժ Սարգսյանի հրաժարականը բավարար չէ Հայաստանը զարգացման ուղիով տանելու համար: Մասնավորապես, համայնքի երիտասարդ ներկայացուցիչներից մեկը նշեց. «Հայ ժողովրդի պայքարը չի ավարտվել, քանի որ այն ուղղված չէ միայն Սերժ Սարգսյանի դեմ, այն նաև ուղղված է նրա դաշնակիցների և ռեժիմի դեմ: Հայերը չեն լինելու և ոչ մի ազգի ստրուկը, հայերը այսուհետ լինելու են ազատ ու անկախ»²⁹:

²⁸ Մարսելի հայկական մշակույթի կենտրոնի հայկական պարի ուսուցչուհի Լիլիթ Սարիբեկյանը պատրաստել է այդ օրերին մարսելահայության իրականացրած գործողություններն ամբողջացնող տեսահոլովակ,

<https://www.facebook.com/lilit.saribekyan.9/videos/2166684316674910/>

²⁹ Փարիզում Հայաստանի Հանրապետության դեսպանատան առջև իրականացված ցույցից մի հատված, ապրիլի 25,

<https://www.facebook.com/infoarmenie/videos/2058563767755256/>

Ուեժիմի տապալման մասին խոսելիս բարձրաձայնում էին նաև քաղաքապետարկյալներին ազատ արձակելու հարցը: «Մենք բոլորս Սասնա ծռեր ենք» արտահայտությունը հետաքրքիր գաղափարական ընկալումներ էր պարունակում իր մեջ: Ֆրանսահայերը «Սասնա ծռեր»-ին դիտարկում էին որպես հայ ազգի ազատագրության համար պայքարած անհատների, որոնք անօրինական կալանավորվել էին: Նրանք այն անհատներն էին, որոնք մի կողմ դնելով անձնական շահերը՝ գիտակցաբար պայքար էին մղել հանուն վաղվա ազատ ու անկախ Հայաստանի:

Ապրիլի 24-ին համացանցում տարածվեց հայտարարություն՝ ապրիլի 25-ին, ժամը 17:00-ին Փարիզում Հայաստանի Հանրապետության դեսպանատան առջև հավաքվելու նպատակով: Հայտարարությունում մասնավորապես նշվում էր, որ Նիկոլ Փաշինյանը կոչ է արել շարունակել պայքարը և ճնշում գործադրել ՀՀ իշխանությունների վրա: Ապրիլի 25-ին ՀՅԴ-ն հաշվի առնելով առկա իրավիճակը հայտարարեց քաղաքական կոալիցիայից դուրս գալու մասին: Հայտարարությունում նշված էր, որ Ազգային ժողովը պետք է ընտրի ժողովրդի վստահությունը վայելող վարչապետ, ում ձևավորած կառավարության ներքին և արտաքին քաղաքականությունը ներառող ծրագիրը պետք է նպատակ հետապնդի՝ լիցքաթափել ներքաղաքական լարվածությունը, հաղթահարել քաղաքական ճգնաժամը, հստակ առաջնահերթություններ նախանշել և երաշխավորել կուտակված խնդիրների լուծումը, լիարժեք ժողովրդավարական պայմանների ապահովմամբ նախապատրաստել և անցկացնել արտահերթ խորհրդարանական ընտրություններ: Հաջորդ օրը Ֆրանսիայի Դաշնակցական բյուրոն իր աջակցությունը հայտնեց հայությանը՝ շեշտելով, որ նաև իրենց երկխոսության կոչերը նպաստեցին հարցի խաղաղ լուծմանը: Հետագա օրերի համար կարգախոս դարձավ

«Արի՛ միանա՛նք, յառա՛ջ գնանք» նախադասությունը³⁰: Իսկ արդեն ապրիլի 25-ին տարածվեց հայտարարություն, համաձայն որի ՀՅԴ-ն մայիսի 1-ին պաշտպանելու էր Նիկոլ Փաշինյանի թեկնածությունը: Սակայն սա ևս իր բողոքի ձայնն արթնացրեց հայության շրջանում՝ Դաշնակցականները որակվեցին որպես դավաճաններ: Մասնավորապես «Հայկական վերածնունդ» կազմակերպության³¹ ներկայացուցիչ Շանթ Ոսկերիչյանը շեշտեց, որ Սերժ Սարգսյանի հրաժարականից հետո Սուրադ Փափազյանի ֆեյսբուքում տեղադրած հոդվածը չի համապատասխանում իրականությունը (Դաշնակցությունը ունեցավ իր ներդրումը հարցը խաղաղ ճանապարհով լուծելու հարցում): Շանթ Ոսկերիչյանն իր ելույթում ասաց. «Ես էլ մեկնաբանության մեջ նշեցի, ախր Սուրադը ինչ է արել, 20 տարի է, ներողություն, Քոչարյանին և Սերժիկին մեղմ ասած պնակալեզություն են անում և ինչ որ կա ուտում են, բաժանում են: Ըսի, որ դուն ստախոս ես և օպորտունիստ ես: Եվ գիտեք ի՞նչ, անմիջապես հանեց ինձի: Աս է իրա դեմոկրասիի գաղափարը, հասկանում եք»³²: Բողոքի ակցիան այս ամենից հետո նոր թափ ստացավ, որի ընթացքում հաճախակի կարելի էր լսել

³⁰ Դաշնակցության Ֆրանսիայի բյուրոն տարածեց իր նոր կարգախոսը՝ Հայաստանում սկիզբ առաջ «Թավշյա հեղափոխության» վերաբերյալ, մայիսի 1, <https://www.facebook.com/fradachnachtsoutioun/photos/a.501431813395704.1073741827.501407193398166/880785638793651/?type=3&theater>

³¹ «Հայկական վերածնունդ»-ը սփյուռքի քաղաքացիական շարժում է, որը նպատակադրվել է սփյուռքի հանձնառությունը առավելագույնս ծառայեցնել հայ ազգի ամենաթանկ հարստության՝ Հայաստանի պետականության զարգացմանը: Շարժման առաջնորդները վստահ են, որ այս նպատակը իրականացնելու ճանապարհը սփյուռքի մարդկային կարողությունը ամենաարդյունավետ ձևով Հայաստանին նպաստ բերելն է, օգնելով նրան հաղթահարել իր ներքին և արտաքին մարտահրավերները, ինչպես նաև հայրենի քաղաքացիական շարժումների և այլ բարեփոխական խմբերի հետ սերտ կապեր հաստատելը:

³² Փարիզում Հայաստանի Հանրապետության դեսպանատան առջև իրականացված ցույցից մի հատված, ապրիլի 25,

<https://www.facebook.com/infoarmenie/videos/2058562304422069/>

հետևյալ նախադասությունը. «Դաշնակցություն դավաճան, Հանրապետական դավաճան, Հանրապետականին ուզում եք՝ ոչ, Դաշնակցությանն ուզում եք՝ ոչ, երկուքն ալ գրողին ծոցը»³³: Հիմնական պատճառը նրանում էր, որ դեռ բողոքի ցույցերի առաջին իսկ օրերից ֆրանսահայությունը կոչերով դիմել էր ՀՅԴ Ֆրանսիայի բյուրոյին, հայկական եկեղեցուն, հայկական մշակույթի տանը՝ իրենց միանալու համար, սակայն նրանց կոչին ոչ մի պաշտոնական արձագանք չէր եղել: Հայ երիտասարդներից մեկը՝ Արմենը, ով ապրում և սովորում էր Փարիզում շարունակեց Շանթ Ոսկերիչյանի խոսքը. «Երբ իմացա, որ ՀՅԴ-ն դուրս է գալիս կոալիցիայից, շատ զարմացա: Ինչպես կարող է ՀՅԴ-ն, որ երկար տարիներ գոյատևում է, անընդհատ սխալվի ու միանա այն ուժերին, որոնք հակահայկական են: Եթե առաջ միացել էին երիտթուրքերին ու գիտենք ինչ եղավ՝ Հայոց ցեղասպանությունը, ապա հիմա միացել են երիտհանրապետականներին: Եթե նրանք են հենց հրաժարվել հանրապետականներից, նշանակում է, որ ռեժիմի վերջը եկել է: Մեր երկիրը պետք է ապրի լավ, ինչի՞ մեր երիտասարդները պետք է ուրիշ երկրները ծաղկեցնեն և ամբողջ ներուժը տան այլ երկրներին, իսկ Հայաստանը լինի այս վիճակում: Պետք է կերտենք ուժեղ Հայաստան, որի մասին միշտ մտածել ենք»³⁴: Ֆրանսահայերի մոտ հարց է առաջանում՝ եթե երկիրը մասնատվում է, եթե երկրում ներքին թշնամին խժռում է տնտեսությունը և չի նպաստում ՀՀ-ի զարգացմանը, ապա ինչու՞ է պետք Թուրքիայի նախագահի՝ ցեղասպանության ճանաչումը, եթե երկիր չեն ունենալու³⁵:

³³ Ապրիլի 25-ին իրականացված ցույցից մի հատված, <https://www.facebook.com/infoarmenie/videos/2058562304422069/>

³⁴ Մեկ այլ տեսանյութ ապրիլի 25-ին տեղի ունեցած ցույցից, <https://www.facebook.com/infoarmenie/videos/2058538067757826/>

³⁵ Ինձ հետ հարցազրույցում նշեց փարիզաբնակ Հայկ Շահինյանը

Լարվածությունը հասավ իր գագաթնակետին, երբ անդրադաձ կատարվեց ապրիլի 19-ին «Օրակարգից դուրս» հաղորդաշարին Հրանտ Մարգարյանի տված հարցազրույցին: Հրանտ Մարգարյանը մասնավորապես նշում էր. «Հայաստանում դուրս է եկել բնակչության այն մասը, որը դժգոհ է ստեղծված իրավիճակից: Մենք գիտեինք այդ դժգոհությունների մասին և դրա համար էլ կռալիցիայի մեջ մտանք Հանրապետական կուսակցության հետ, որպեսզի համատեղ ուժերով կարողանանք հարցին լուծում տալ, և ստորագրել էինք համապատասխան համաձայնագիր այդ պատճառները վերացնելու համար: Սակայն մեր ճիգ ու ջանքը բավարար արդյունք չէր տվել և ընթացքը դանդաղ էր և այդ դանդաղ ընթացքն էլ առիթ տվեց, որ ժողովուրդը դուրս եկավ փողոց: Դաշնակցությունը տարբեր առիթներով հրապարակ է իջել, որ կարողանա ստեղծված իրավիճակը օգտագործել և լուծել երկրում սկիզբ առած դժգոհությունները: Դաշնակցությունը հանդես էր եկել քաղաքական խորհրդակցությունների հարթակ ստեղծելու նախաձեռնությամբ: Ամեն ինչ կամ ոչինչ չպետք է լինի, և հարցը միայն կոնսենսուսով պետք է լուծել, պետք է այս անգամ այս ամենից առավելագույն արդյունք ստանանք: Վստահ եմ, որ ժողովրդի կողմից բարձրացված դժգոհությունը ոչ թե մեկ անձի դեմ է, այլ երկրում գոյություն ունեցող կոռուպցիայի և ամենաթողության, մենաշնորհի դեմ է և կարելի է այս հարցը կոնսենսուսով լուծել»³⁶: Նրա խոսքերը միանշանակ չընդունվեցին և շատ ու շատ հարցեր առաջացան: Մարդիկ սկսեցին ավելի շատ գրառումներ կատարել, թե վերջիվերջո Դաշնակցությունը ժողովրդի

³⁶ Առաջին ալիքի «Օրակարգից դուրս» հաղորդման շրջանակներում ՀՀԴ բյուրոյի ներկայացուցիչ Հրանտ Մարգարյանը խոսեց Դաշնակցության քաղաքականության և «Թավշյա հեղափոխության» մասին, ապրիլի 19, https://www.facebook.com/arfdofficial/videos/2140769105938444/UzpfSTM3NjY1Njc4MjUyMzQzND04MTMxNzAyMTg4NzIwODY/?hc_ref=ARS3Dd2IB6F8drmeKzOvPeMt nSF7pKqLLAu54EajSKxFLPRm9pMa3dxCYz1qgJCrFs&fref=nf

կողքին է թե՛ իշանության, և ե՛րբ է Դաշնակցությունը սթափվելու: Ապրիլի 25-ի շատ ելույթներում կարելի էր լսել մտավախություններ՝ արտաքին ուժերի հնարավոր միջամտության մասին: Մասնավորապես, շեշտվում էր, որ Ռուսաստանը Հայաստանում ունի ռազմական մեծ ուժ և այն կարող է օգտագործել ի աջակցություն ներկա իշխանությունների: Ակցիայի մասնակիցներից Պարեն անունով մի անձնավորություն պնդում էր, որ վերոնշյալը իրատեսական է, քանի որ Ռուսաստանը երբեք այսքան ջերմ հարաբերությունների մեջ չի եղել Թուրքիայի և Ադրբեջանի հետ³⁷: Նա ավելեց նաև, որ Արցախը արդեն մի քանի տարի է որոշված է, որ անցնելու է Ադրբեջանին, որպես իրենց սև բարեկամության երաշխիք և դրա համար թե՛ Սփյուռքը և թե՛ Հայաստանը պետք է զգոն լինեն արտաքին միջամտություն թույլ չտալու համար: Մեկ այլ հայ շարունակեց Պարենի խոսքը. «Երբ Լևոն Տեր-Պետրոսյանը վերադարձավ քաղաքականություն, իր խոսքերն են փորձում հիշեցնել, «ավգյան ախոռները» մաքրելու համար, իմիջիայլոց «ավգյան ախոռներ»-ի հիմքը ինքը դրեց, որը փորձեց բնակեցնել ՀՀԾ-իզմով, այնուհետև ՀՀԿ-ն իլեց նախաձեռնությունը և դարձավ այդ ախոռի մշտական բնակիչը: Այսօր ի՞նչ է անում Նիկոլը, սովորական մի բան, ես շատ եմ մտածել, ինքը հասկացավ, որ մեր մանուկ Հայաստանին ճիճվակրությունն է պատել, ճիճվաթափություն է անում: Էդ ճիճուները այսօր մենք զգում ենք, ժամ առաջ ուզում են փախչել խորտակվող նավից և այս ժողովուրդը, որ փողոցում է՝ կերտում է Հայաստանը, որտեղ չի լինելու ամբարտավանություն, չի լինելու ստախոսություն, չի լինելու խաբեբայություն, զոռբայություն, փողը չի դառնալու արժեք իրենց համար, այլ արժեք են լինելու մարդկային հատկանիշները: Մոտավորապես 1918թ-ին և 2018թ-ին

³⁷ Ապրիլի 25-ին Փարիզում իրականացված ցույցից մի հատված, <https://www.facebook.com/infoarmenie/videos/2058536477757985/>

գրեթե միևնույն պայքարի մեջ ենք: Մի դեպքում մենք պայքարում էինք երիտթուրքերի դեմ, հիմա պայքարում ենք հայաստանյան երիտթուրքերի դեմ: Այսպիսով, Նիկոլը՝ Հայաստանում և Կարո Փայլանը՝ Թուրքիայում՝ խորհրդարանի մեջ, միևնույն պայքարն են տանում՝ կերտելու նոր Հայաստանը, մեր երազանքների Հայաստանը, այն Հայաստանը, որը եկել է արդեն և մենք ականատեսն ենք: Այլևս հայ ժողովուրդը չի ապրելու «ավզյան ախտում»՝ Լևոնի խոսքով ասած»³⁸:

Ապրիլի 29-ին Փարիզում բնակվող հայերը հավաքվեցին Կոմիտասի արձանի մոտ: Միակ թեզը, որ անընդհատ պտտվում էր հայերի ելույթներում, վերաբերում էր հեղափոխության հաղթական ավարտին, որը տեղի էր ունենալու միայն ու միայն Նիկոլ Փաշինյանի ՀՀ վարչապետ ընտրվելու ճանապարհով: Նույն օրը ֆրանսահայերից մեկը՝ Սմբատ Մաթևոսյանը, երդվեց, որ վրեժխնդիր կլինի յուրաքանչյուրից, ով կ'ամ կփորձի ժողովրդից խլել այս հաղթանակը, կ'ամ կփորձի պետության վրա ձեռք բարձրացնել³⁹:

Ապրիլի 30-ի կեսգիշերին, Նիկոլ Փաշինյանը առցանց ելույթ ունեցավ և տեղեկացրեց հայությանը, որ Սերժ Սարգսյանը ՀՀԿ-ի հետ գիշերային մի հանդիպման ժամանակ որոշել է տապալել ժողովրդի թեկնածուի վարչապետ ընտրվելու հնարավորությունը: Նա կոչ արեց հայությանը հավաքվել հարյուր հազարներով հանրապետության հրապարակում⁴⁰: Այս տեսանյութը շատ արագ

³⁸ Ապրիլի 25-ին Փարիզում իրականացված ցույցից մի հատված, <https://www.facebook.com/infoarmenie/videos/2058536761091290/>

³⁹ Ապրիլի 29-ին Փարիզում իրականացված ցույցից մի հատված, <https://www.facebook.com/infoarmenie/videos/2060507860894180/>

⁴⁰ Ապրիլի 30-ին իր ֆեյսբուքյան էջում Նիկոլ Փաշինյանը տարածեց տեսանյութ՝ «Փորձում են տապալել ժողովրդի թեկնածուի ընտրությունը: Կոչ են անում վաղը առավոտվանից հավաքվել Հանրապետության հրապարակում» վերնագրով: <https://www.facebook.com/nikol.pashinyan/videos/2034036716916713/UzpfSTEWMDA>

տարածում գտավ ֆրանսահայերի շրջանում և նորից շահարկվեց այն ֆաստը, որ ՀՅԴ կրկին երես թեքեց հայ ժողովրդից: Մարսելահայությունը որոշեց հաջորդ օրը վաղ առավոտյան հավաքվել հետագա քայլերը ծրագրելու համար: Մայիսի 1-ին Ազգային ժողովը քննարկում էր ժողովրդի թեկնածուի վարչապետի պաշտոնում ընտրվելու հարցը: Քննարկումը շարունակվեց գրեթե 8 ժամ, ինչը դժգոհության ալիք բարձրացրեց ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ Ֆրանսիայում: Ֆեյսբուքյան մեկնաբանությունների հետևելիս կարելի էր նշմարել տարբեր կարծիքներ: Ոմանք պնդում էին, որ ցուցարարները պետք է գրավեն Ազգային ժողովի շենքը, որոշներն էլ շեշտում էին, որ նույնիսկ Հանրապետական կուսակցության անդամների կողմից տրված հարցերին հենց իրենք՝ հանրապետականները չեն կարող պատասխանել, քանի որ դրանք 30 տարվա կուտակված հարցեր էին, որոնք լուծելը շատ դժվար է: Կարծիքներ հնչեցին, որ Նիկոլ Փաշինյանի վարչապետ ընտրվելը ի հայտ կբերի բոլոր կեղծիքների ակունքները, դրա համար էլ հանրապետականները պայքարում են մինչև վերջին շունչը՝ դա թույլ չտալու համար: Քվեարկության արդյունքներից հետո Հայկ Շահինյանը ֆեյսբուքյան իր էջում շուրջ մեկ ժամ ֆրանսերենով (քանի որ բոլոր հայերը չէ, որ հասկանում են հայերեն) ներկայացրեց, թե ինչ է կատարվել օրվա ընթացքում և այնուհետև կոչ արեց հայությանը մայիսի 6-ին ժամը 13:00-ին հավաքվել Կոմիտասի արձանի մոտ⁴¹: Տեսանյութը դիտեցին ավելին քան 10,000 օգտատերեր, 497 օգտատեր տեսանյութը տարածեց համացանցում, իսկ ավելի քան 402 օգտատեր կիսվեցին

wMDAwMDg4OTU0MDozMDYwNjExMjk0OTk0MTQ6NzU6MTUxNDc5MzYwMDoxNTQ2MzI5NTk5Oj02NjExNDQzMDO5NTE2OTQ2OTAz/?hc_ref=ARTYQd3RDQDWVSEaEe06oFRyY1vuZYhY9fNnvIoW3HGPAIvtxcA7SVmgqF_NAO3B1Sc

⁴¹ Հայկ Շահինյանի տեսանյութը, որտեղ անդրադարձել է Նիկոլ Փաշինյանի ապրիլի 30-ի կոչին,

<https://www.facebook.com/infoarmenie/videos/2061135114164788/>

մեկնաբանություններով: Մեկնաբանությունները վերլուծելիս ակնհայտ դարձավ, որ տեսանյութը դիտել են Ֆրանսիայի տարբեր քաղաքներում բնակվող հայերը, որոնք մեկնաբանությունների միջոցով փորձեցին պլանավորել ու համակարգել իրենց գործողությունները:

Քվեարկության արդյունքները պարզ դառնալուց հետո Մարսելի հայ համայնքի անունից ֆեյսբուքյան բաց նամակ ուղարկվեց Ազգային ժողովի պատգամավոր Շուշան Պետրոսյանին՝ հետևյալ բովանդակությամբ. «Մարսելի հայ համայնքը բոյկոտում է ձեզ: Օտար երկրում կարոտից լսում էինք ձեր հայրենասիրական երգերը: Այսօր երեխաներս մեծացան և զարմանքով հարցրին, թե ինչպես կարող էր այդ հայրենասիրական երգեր երգող (արվեստագետը) դեմ լինել իր ժողովրդին: Վստահ եղեք, որ բացատրեցի: Ձեր սկավառակները ջարդվեցին և նետվեցին աղբը: Եվ իմ հարյուրավոր աշակերտները գիտեն, թե ինչու ձեր ոչ մի երգի տակ պար չեմ բեմադրել և չեմ բեմադրի»:

Պուատիեում նույնպես մայիսի 1-ից հետո եղան ակցիաներ: Ինչպես նշում է Պուատիեի հայկական համայնքի ղեկավար Անուշ Գրիգորյանը. «Մենք էլ հետ չմնացինք: Դա բոլորիս խնդիրն էր՝ Հայաստանում ապրող թե Հայաստանից դուրս, հայերի խնդիրն էր ու մեր ձայնը Հայաստանից դուրս երևի ավելի լսելի կլիներ, որովհետև այլազգի ներկայացուցիչներ կխառնվեին: Դրսի մարդկանց աչքը ավելի մեծ դեր ա խաղում: Համոզված էինք, որ ապրիլի 24-ին Հայաստանում ներկա գտնվող մարդկանցից «ամոթը» ստիպեց էտ քայլն անել, Նիկոլն ինքն ասաց, որ ուրիշ ժամկետ ա առաջարկվել, բայց ինքը պնդել ա էդ օրվա հրաժարականը ու տենց էլ եղավ: Էդ օրը լինելու էին օտարերկրյա լրատվամիջոցներ, ու ամբողջ աշխարհով տարածվելու էին հակասերժական

գաղափարները: Դրա համար մարդն իր ոտքով հետ կանգնեց, ապրի ինքը»⁴²:

Մայիսի 5-ին տարածվեց մի հետաքրքիր հայտարարություն փարիզաբնակ հայերի կողմից: Նախաձեռնությունում նշվում էր, որ մայիսի 8-ը հայտարարվում է Հայաստանի ժողովրդին զորակցելու օր, քանի որ այդ օրը լինելու է պատմական օր հայ ժողովրդի համար: Հայտարարությանը կից ներկայացվում էր նաև օրակարգը, համաձայն որի ժամը 10:00-ից սկսած հետևելու էին Ազգային ժողովի ուղիղ հեռարձակմանը, իսկ ընդմիջմանը իրավաբան, քաղաքական վերլուծաբան Ռաֆֆի-Ֆիլիփ Գալֆայեանը ներկայացնելու էր Հայաստանի Սահմանադրությունը, Հայաստանում տիրող քաղաքական իրավիճակը և վիճարկումների ամփոփումը: Ժամը 12:00-ին սկսվելու էր հայկական երգն ու պարը⁴³: Մայիսի 6-ին Փարիզի հայերը հեռախոսագրույց ունեցան այսօր արդեն Կրթության և գիտության նախարար Արայիկ Հարությունյանի հետ: Հեռախոսագրույցում Արայիկ Հարությունյանը նշեց. «Սփյուռքի ներկայացուցիչների գործողությունները կարևոր դերակատարություն են ունենում Հայաստանում իշխանավոխության հետ կապված: Էդպես պահելով, դուք մեծ աջակցություն եք ցուցաբերում գործընթացին, իսկ ինչ վերաբերում է մայիսի 1-ի ընտրությունից հետո, ես համոզված եմ, որ շատ պատգամավորներ համապատասխան եզրակացություններ արել են և մայիսի 8-ին համենայնդեպս նրանց մի մասը կքվեարկի ժողովրդի թեկնածուի օգտին: ... Եթե ճգնաժամը խորանա, ապա պատասխանատվությունը ընկնելու է յուրաքանչյուր պատգամավորի վրա, և ունենք բոլոր սցենարների

⁴² Այս մասին ինձ հետ հարցազրույցում նշեց Պուատիեի հայկական համայնքի ղեկավար Անուշ Գրիգորյանը:

⁴³ Journée de solidarité avec le peuple d'Arménie, Event hosted by Péniche Anako and Charjoum le mouvement, <https://www.facebook.com/events/226071871485335/>

հետ կապված մեր պլանները, ինչպիսին ունեցել ենք վերջին 35 օրերին: Իսկ ինչ վերաբերում է սփյուռքին, ապա ամենամեծ ձեռքբերումը սփյուռքի համախմբումն է, ընդ որում ոչ թե Հայաստանի Հանրապետության արտաքին քաղաքականության օրակարգի, այլ ներքին քաղաքական օրակարգի շուրջ, ինչը մեզ շատ է ուրախացնում, քանի որ տարիներ շարունակ մենք ցանկացել ենք, որպեսզի Հայաստանի ներքին խնդիրները դառնան սփյուռքի, ընդ որում սփյուռքի լայն շրջանակների օրակարգը և հիմա սա շատ թանկ է մեզ համար և ապագա կառավարությունում մենք հաշվի ենք առնելու այս հանգամանքը: Նախորդ իշխանությունների ակնկալիքը սփյուռքից եղել է՝ գումարը մեզ տուր, մնացածի հետ գործ չունես, ... իսկ մենք կոչ ենք անում մեր սփյուռքի ներկայացուցիչներին գալ և տեր կանգնել իրենց պետությանը»⁴⁴:

Մայիսի 7-ին ֆեյսբուքում տարածվեց հայտարարություն, համաձայն որի մայիսի 8-ին ժամը 14:00-ին մարսելահայությունը հավաքվելու էր Մարսելի հին նավահանգստի մոտ⁴⁵: Փարիզում բնակվող հայերը ևս միացան ակցիային և որոշեցին սպիտակ վերնաշապիկներ կրել՝ ի նշան հաղթանակի: Մայիսի 8-ին Նիկոլ Փաշինյանն ընտրվեց Հայաստանի Հանրապետության վարչապետ: Այս լուրը մեծ ցնծությամբ և տոնախմբությամբ ուղեկցվեց այս լուրը Մարսելում, Փարիզում և այլ քաղաքներում⁴⁶: Տոնախմբության ժամանակ Մարսելի հայկական դպրոցի տնօրեն Կարեն Խուրշուդյանը, հայկական պարի ուսուցչուհի Լիլիթ Սարիբեկյանը

⁴⁴ Մայիսի 6-ին Փարիզում իրականացող ակցիայի ժամանակ տեղի հայերը հնարավորություն ունեցան հեռախոսագրույց ունենալ Արայիկ Հարությունյանի հետ, <https://www.facebook.com/infoarmenie/videos/2066432616968371/>

⁴⁵ Grand rassemblement pacifique en soutien au peuple d'Arménie, <https://www.facebook.com/events/590880537959133/>

⁴⁶ Մարսելի հայկական դպրոցի տնօրեն Կարեն Խուրշուդյանը իր ֆեյսբուքյան էջում տասնյակ լուսանկարներ էր տեղադրել մայիսի 8-ին Մարսելում տեղի ունեցած տոնախմբությունից, https://www.facebook.com/karen.khurshudyan/media_set?set=a.10155153875071152.1073741837.614966151&type=3

ոգևորիչ ելույթներ ունեցան: Լիլիթ Սարիբեկյանը մասնավորապես նշեց, որ հետ է վերադառնում Հայաստան՝ ապրելու նոր, ազատ ու անկախ Հայաստանում: Լիլիթն իր խոսքում նշեց, որ չնայած ինքը և իր երեխաները նույնպես միացել են այս պայքարին, սակայն նա նույնքան իրավունքներ չունի ինչքան այն մայրերը, որոնք Հայաստանում կանգնած էին իրենց զավակների կողքին և աջակցություն էին ցուցաբերում, իսկ իր երեխաներն էլ այդքան իրավունք չունեն ինչքան Հայաստանում ապրող երիտասարդները, որոնք օր ու զիշեր պայքարում էին: Նա ներողություն խնդրեց, որ այդ օրերին հայաստանաբնակների կողքին չի եղել: Վերջում կոչ արեց յուրաքանչյուր ուսուցչի, յուրաքանչյուր հայի սերմանել գալիք սերնդին, որ հայը մեկն է, հայրենիքը մեկն է, և որ սփյուռքի ներկայացուցիչները Հայաստանում հյուր չեն, դա նրանց երկիրն է: Կոչ արեց սերմանել բարություն, ինքնություն, ազգանվիրություն և հավերժ պարել, քանի որ հայ ազգը պարով է թուրքի դիմաց դուրս եկել ու մինչ այսօր պարում է ու կպարի⁴⁷: Ելույթներից հետո սկսվեց տոնական երգ ու պարը⁴⁸:

Փարիզում հայերը նույնպես կազմակերպեցին տոն՝ հայկական երգ ու պարով համեմված⁴⁹: Բոլոր հավաքվածները պնդում էին, որ այս 30 տարիների ընթացքում այսպիսի համախմբում ու այսպիսի ուրախություն երբեք չէին տեսել Հայաստանում:

---

⁴⁷ Նոյեմի Փիրոյանի տեսանյութը Մարսելում հայերի կազմակերպած տոնախմբությունից, https://www.facebook.com/noyemi.piroyan.9/videos/2036478249938184/UzpfSTEWMDAwMDAwMDg4OTU0MDozMDYwNjExMjk0OTk0MTQ6MTA6MTUxNDc5MzYwMDoxNTQ2MzI5NTk5Oi01MTE3NzUyMzYwMzYwMDQyNzYwNTI1/?hc_ref=ARTYQd3RDQDWWSEaEe06oFRyY1vuZYhY9fNvIoW3HGPAlvtxcA7SVmgqF_NAO3B1Sc

⁴⁸ Մարսելի հայկական դպրոցի տնօրեն Կարեն Խուրշուդյանի տեսանյութը տոնախմբությունից,

<https://www.facebook.com/karen.khurshudyan/videos/10155152364736152/>

⁴⁹ Info Arménie-ի առցանց տեսանյութը մայիսի 8-ի տոնախմբությունից, <https://www.facebook.com/infoarmenie/videos/2064311200513846/>

Մայիսի 9-ին ՀՅԴ Ֆրանսիայի բյուրոն տարածեց Մուրադ Փափազյանի խոսքը ուղղված թե՛ հայությանը և թե՛ Ֆրանսիայի իշխանություններին: Հայտարարությունում Մուրադ Փափազյանը խոսում էր հայ երիտասարդների պայքարի, ոգու ու հաղթանակի մասին, մինևույն ժամանակ դիմում Ֆրանսիայի իշխանություններին Հայաստանի Հանրապետության ներկայիս իշխանությունների հետ հարաբերությունները նոր ու խորը վերադասավորման տանելու համար: Այստեղ հիմնական շեշտը դրված էր երկկողմ ապրանքաշրջանառության, էժան աշխատուժի, կրթական ոլորտում համագործակցության վրա: Շեշտում էր նաև Ֆրանսիայի ունեցած դերակատարությունը ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի շրջանակներում և հիշեցնում Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևի ամպագոռոգո հայտարարություններն այն մասին, թե իբր Երևանը ադրբեջանական քաղաք է: Վերջում եզրափակում էր ասելով, որ հոկտեմբերին Ֆրանսիայի նախագահ Էմմանուել Մակրոնը գալու է Հայաստան Ֆրանկոֆոնիայի գագաթնաժողովին մասնակցելու և սա շատ լավ պահ կլինի տեսնելու արդյո՞ք Ֆրանսիան նախաձեռնությունը իր ձեռքը կվերցնի և նոր թափ կհաղորդի «հայկական գարնանը»⁵⁰:

Մայիսի 23-ին, երբ Հայաստանի Հանրապետության Կրթության և գիտության նախարար Արայիկ Հարությունյանը մեկնեց Ֆրանսիա՝ Եվրոպական բարձրագույն կրթական տարածքի (ԵԲԿՏ) 10-րդ նախարարական գագաթնաժողովին և Բոլոնիայի գործընթացի 5-րդ քաղաքական համաժողովին մասնակցելու՝ հարցազրույց տվեց Info Arménie-ին: Հարցազրույցում Արայիկ

⁵⁰ FRA DACHNAKTSOUTIOUN FRANCE , «La France doit engager une réorientation profonde de ses relations tant économiques que diplomatiques avec l'Arménie», <https://www.facebook.com/notes/fra-dachnaksoutioun-france-%D5%B0%D5%B5%D5%A4-%D6%86%D6%80%D5%A1%D5%B6%D5%BD%D5%A1/-la-france-doit-engager-une-r%C3%A9orientation-profonde-de-ses-relations-tant-%C3%A9conomi/885140671691481/>

Հարությունյանը նշեց, որ վերջին տարիներին հայերենը աղավաղվել է, և Հայաստանում բնակվող հայերը հիմնականում գրում են կա՛մ լատինատառ հայերենով, կա՛մ ռուսատառ հայերենով: Շեշտեց, որ սա անթույլատրելի է, քանի որ վնաս է հասցնում լեզվին: Խոսելով Ֆրանսիայում արևելահայերեն դասավանդելու հնարավորության մասին Արայիկ Հարությունյանը նշեց, որ դեռևս այս հարցը նոր կառավարությունում չի քննարկվել և գուցե ներկայացվելիք կառավարության ծրագրում այն տեղ գտնի:

Հունիսի 3-ին Փարիզում կայացավ ՀԱՅԱՍՍԱ դաշնության փարիզյան համաժողովը՝ «Կառուցենք վաղվա Հայաստանը և Սփյուռքը» խորագրով: Համաժողովի ընթացքում խորհրդի հիմնադիր անդամները խոսեցին Սփյուռքի մեջ առկա օրհասական խնդիրների մասին, կազմեցին նոր աշխատանքային խմբեր, սկսեցին նոր անդամների գրանցման գործընթացը և մշակեցին Հայաստան-Սփյուռք մերձեցման առաջիկա ծրագրերի իրականացման օրակարգը: ՀԱՅԱՍՍԱ դաշնության նախագահ Հայկ Շահինյանը ներկայացրեց դաշնության մեջ արդեն իսկ ընդգրկված կառույցներին՝ «Ազատ ձայն», «Միտք», «Հայ Հելք», «Արարատ-Սփյուռք», «Միասին» և այլ ֆրանս-հայկական միությունների, որոնք միտված են պաշտպանելու հայ ժողովրդի շահերը քաղաքական դաշտում, իրագործելու տարբեր կրթական ծրագրեր:

Չնայած դրական երանգներին ու գովեստի խոսքերին, համայնքի ավելի երիտասարդ անդամները մեկ անգամ ևս ընդգծեցին, որ պետք է պահանջատեր լինել նոր կառավարությունից, որպեսզի նույն ամենաթողության մթնոլորտը չլինի Հայաստանում, որպեսզի կառավարությունը սթափ դատի և հաշվետու լինի Հայաստանին ու Հայաստանի քաղաքացուն: Երիտասարդներից

մեկը նշեց. «Մենք պետք է կարողանանք պահել մեր իրավունքները ու լինել պահանջատեր: Վերջիվերջո՝ մենք ենք տերը մեր երկրի»⁵¹:

Հայաստան-Համայնքներ կապը պահելու և այն ավելի ամրացնելու համար ֆրանսահայերը ունեն միևնույն դիրքորոշումը: Մասնավորապես շեշտվում է, որ այսուհետ կապը ավելի ամուր պետք է պահել, քանի որ որոշակի անհանգստություն կա հայի գենը թե՛ արտերկրում և թե՛ հայրենիքում պահելու հարցում: Հայ ազգի ապագան այլ երկրում չեն պատկերացնում, շեշտելով, որ հայը պետք է մնա Հայաստանում և ծաղկեցնի պապերից ժառանգած հողը: Վերոնշյալ խնդիրը լուծելու միակ ուղին տեսնում են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից հատուկ համակարգի ներդրման մեջ, որը կնպաստի հայրենադարձության կազմակերպմանն ու խրախուսմանը:

Ապագայի ծրագրերի մասին Պուատիեի հայկական համայնքի ղեկավարը շեշտեց հետևյալը. «Միշտ ասում էի չեմ ուզում գնալ հիասթափվել, ուզում եմ հեռվից լավը տարածել ու դրանով բավարարվել: Շատ մարդիկ հիմա ի սրտե ուզում են հետ գնալ՝ ժամանակի հարց է, բոլորն էլ կվերագտնեն իրենց նոր Հայաստանում՝ էլ չկա կաշառակեր, սեփական արժեքների մասին մտածող իշխանություն, հայը կարող է իր երկրում ապրել, այնքան հույսեր են ծնվել, որ վաղուց մահացած էին: Հուսամ մի օր կգնամ Հայաստան ու միայն լավը կտեսնեմ»⁵²:

Ֆրանսիայում հայկական ընկերությունները համակարգող խորհրդի համանախագահ Մուրադ Փափագյանի պնդմամբ. «Հայաստան–Սփյուռք փոխհարաբերությունը ապագայում լինելու է փոխշահավետ: Այն պետք է լինի աշխատանքային, գործնական: Մենք պետք է աշխատենք: Պետք է արագացնենք և ավելի մեծ թափ

⁵¹ Փարիզում՝ Կոմիտասի արձանի մոտ, տեղի ունեցած ակցիաներից մեկը՝ <https://www.facebook.com/infoarmenie/videos/2060516174226682/>

⁵² Իմ հետ զրույցում նշեց Պուատիեի հայկական համայնքի ղեկավարը

տանք Հայաստան-Մփյուռք հարաբերություններին, որոնք ռազմավարական բնույթի են»⁵³: Նրա նկատառմամբ. «Մինչև հիմա պարզապես խոստումներ են հնչել, բայց արդեն ժամանակն է գործելու: Հիմա է, որ սկսվում է ամենադժվար շրջանը: Հեղափոխությունը դեռ չավարտվեց: Հեղափոխությունը պետք է որ շարունակվի, և այդ խոստումները, որ ժողովրդական շարժմանը Փաշինյանը տվեց, պետք է հարգվեն»⁵⁴:

«Թավշյա հեղափոխություն»-ը փաստորեն նաև հայկական համայնքների զարթոնքն էր: Առաջին իսկ օրվանից կոչ էր արվում հայկական համայնքներին ևս իրենց մասնակցությունը և աջակցությունը բերել հեղափոխությունը հաղթական ավարտին հասցնելու համար: Համակարգված և տեղեկատվական համակարգի ակտիվ ու ճիշտ օգտագործման շնորհիվ Ֆրանսիան նույնպես ընդգրկվեց հայկական ակտիվ համայնքների շարքում: Ֆրանսիայում բնակվող հայերի շրջանում տեսակետների բախումը ի հայտ եկավ արդեն առաջին իսկ շաբաթվա ընթացքում: Մի մասը պնդում էր, որ բռնություն թույլ տալ չի կարելի, մյուսը փորձում էր օգտագործել զանազան ցանցային միջոցներ, մեկ այլ խումբ անձամբ էր եկել Հայաստան՝ տեղում օգնություն ցուցաբերելու, իսկ ոմանք էլ փորձում էին ընդհանրապես չարձագանքել Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձություններին: Հենց այստեղ է, որ Ֆրանսիայում առավել քան երբևէ նկատելի դարձավ հայկական հին և նոր համայնքների միջև դեռ վաղուց սկիզբ առած տարանջատումը: Հին համայնքի անդամները Ֆրանսիայում ծնված անձինք են, որոնք մշտապես հեռու գտնվելով մայր հայրենիքից՝ տեղեկացված չեն եղել Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձություններից: Լինելով

⁵³ Tert.am-ի հարցազրույցը Մուրադ Փափազյանի հետ, 12.05.2018, <http://www.tert.am/am/news/2018/05/12/Murad-papazyan/2683625>

⁵⁴ Tert.am-ի հարցազրույցը Մուրադ Փափազյանի հետ, 01.06.2018, <http://www.tert.am/am/news/2018/06/01/Murad-papazyan/2701005>

ցեղասպանություն վերապրածների ժառանգներ՝ հայրենիքին ծառայելը, նրա մի մասնիկը դառնալը տեսնում են Ցեղասպանության հարցի բարձրացմամբ: Նման պատկերացում ունենալու համար պարարտ հող է հանդիսացել Դաշնակցության Ֆրանսիայի բյուրոյի՝ Հայաստանի մասին առաջին տեղեկատվության աղբյուր լինելը, նրա կազմակերպած մի շարք միջոցառումներն ու ճամբարները, որոնք մեծամասամբ նվիրված են եղել Հայոց Ցեղասպանության ճանաչմանը և դրա շրջանակներում հայրենասիրական ոգու դաստիարակմանը: Տարիներ շարունակ ֆրանսահայությանը հորդորվել է գերծ մնալ Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունները լուսաբանելուց և մեկնաբանելուց, իսկ երկրում գործող հայկական կազմակերպությունները, ինչպես նաև հայկական համայնքի վերնախավը անմիջական կապի մեջ են գտնվել Հայաստանի Հանրապետության նախկին իշխանությունների հետ, որոնք անվերապահորեն խրախուսել են նման քաղաքականությունը:

Առավել տեղյակ լինելով մերօրյա Հայաստանի ներքին խնդիրներից՝ Ֆրանսիայի հայկական նոր համայնքի անդամների շրջանում բողոքի ակցիաները առավել զգայուն արձագանք ունեցան: Նոր համայնքն, ի տարբերություն հին համայնքի, ավելի ամուր կապ ունի մայր հայրենիքի հետ, առավել տեղեկացված է և հայրենիքը լքել է սոցիալական, տնտեսական ու քաղաքական մի շարք պատճառներից ելնելով: Նրանք փորձեցին անել ավելին քան կարող էին, որպեսզի պարարտ հող նախապատրաստեն ապագայում վերոնշյալ պատճառները վերացնելու համար, ինչի արդյունքում գործողությունները դարձան առավել պլանավորված ու համակարգված, քան՝ երբևէ:

Իրադարձությունների զարգացման նման ընթացքը ցույց տվեց, որ ցանցային տեղեկատվական համակարգը շատ արագ գործեց: Եթե մինչ այս համայնքը որպես կառույց եղել է ցանց և գործել

բավականին կազմակերպված՝ ունենալով միայն ղեկավարող կենտրոն, ապա հիմա, երբ այդ կենտրոնը գոյություն չունի նշանակում է, որ ցանցը նույնպես քանդվելու է: Այսօր ստեղծվել է մի իրավիճակ, երբ ցանցն ունի միայն տեքստ և մուտքը դեպի ցանց կախված է տեքստի գրավչությունից: Նման ցանցի առկայության վառ օրինակ կարելի է համարել 2016 թվականին փարիզաբնակ հայ երիտասարդների կողմից ստեղծված HAYASSA-ն (Assemblée Démocratique des Arméniens de France), որն առավել ակտիվ գործունեություն սկսեց իրականացնել 2018 թվականի ապրիլի 28-ից սկսած⁵⁵: Ասամբլեայի հիմնական նպատակն է իր մեջ միավորել հայկական այն կազմակերպություններն ու միությունները, որոնք CCAF-ի անդամ չեն և ճանաչում են Ասամբլեայի կանոնադրությունը: Հիմնական նպատակներն են Հայաստանի Հանրապետության շահերի առաջ մղումը, Հայաստանի Հանրապետության իշխանությունների հետ մշտական կապի ստեղծումը, Հայաստանի իշխանություններին սփյուռքի առջև ծառայած խնդիրների և մտահոգությունների մասին տեղեկատվության տարածումը: Առաջնահերթությունների շարքում է համահայկական նախագծի իրականացումը և փոխգործակցումը ինչպես մյուս երկրների համայնքների, այնպես էլ Հայաստանի և Արցախի միությունների և կազմակերպությունների հետ, որոնք կրնդունեն Ասամբլեայի կանոնադրությունը: Կան սահմանված մի շարք գաղափարական առաջնահերթություններ՝ ՀՀ-ն, Արցախը, Սփյուռքը չեն կարող լինել երեք առանձին միավորներ: Հայաստանի Հանրապետության և Արցախի Հանրապետության ապագան առաջնային նշանակության են, ՀՀ կառավարության օրակարգում ԱՀ-ում վերաբնակեցումը կարևորագույն նշանակություն պետք է ունենա, ՀՀ-ն պետք է առաջատար դերակատարություն ունենա և

⁵⁵ ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ի պաշտոնական կայքէջը, <https://www.hayassafrance.com/>

ներկայացնի ՀՀ քաղաքացու շահերը, ՀՀ-ն և Մփյուռքը չեն կարող պատանդ լինել որևէ կուսակցության, ռեժիմի կամ անհատի, ՀՀ-ն չպետք է լինի որևէ արտաքին ուժի վասալը և ՀՀ-ն չի կարող իր ազգային ինքնիշխանությունը փոխանցել այլ ուժի, Մփյուռքը պետք է օգտագործի իր ներուժը հայապահպանության գործին նպաստելու համար: Նման պարագայում առաջ է գալիս ինքնության և պատկանելության պահպանման խնդիր, ինչպես նաև ինստիտուցիոնալ խողովակներ ստեղծելու անհրաժեշտություն, որպեսզի դրանք նպաստեն հորիզոնական հարաբերությունների զարգացմանը:

2018 SPRING EVENTS IN ARMENIA AND THE REACTION OF THE FRENCH-ARMENIAN COMMUNITY

Abstract

Tatevik Petrosyan
Center for Civilization and Cultural Studies,
Yerevan State University
tatev.petrosyan93@gmail.com

Key words: *“Velvet Revolution”, Armenian Community, old and new Communities, French-Armenian Community, identity, CCAF, HAYASA*

This article discusses the reaction of French-Armenians towards Armenian “Velvet Revolution” and describes the sequence of actions during those days. The bases for the research can be considered the social websites such as: Facebook, Instagram, YouTube, various news websites as well as a series of statements made by officials, interviews with the community members.

One of the main conclusions of the research is that the French-Armenian community can be considered one of the most active Armenian communities whose voice can be heard even in French political circles. It became obvious that the community members have their own policy and

ideas how to strengthen the relations between Diaspora and Armenia. On this way, the research enables us to find out that there are great ideological differences between the Armenian old and new communities in France.

ВЕСЕННИЕ СОБЫТИЯ 2018 ГОДА В АРМЕНИИ И РЕАКЦИЯ ФРАНКО-АРМЯНСКОЙ ОБЩИНЫ

Аннотация

*Татевик Петросян
Центр по исследованию проблем
культуры и цивилизации, ЕГУ
tatev.petrosyan93@gmail.com*

Ключевые слова: *"Бархатная революция", армянская община, старая и новая община, франко-армянская община, идентичность, ССАФ, ХАЙАСА*

В статье обсуждается реакция французских армян на "Бархатную революцию" в Армении, а также описывается ход событий. Основой для этого исследования являются социальные сети (Facebook, Instagram, YouTube и другие информационные сайты), отдельные интервью с членами сообщества, заявления официальных лиц.

Одним из основных выводов исследования является то, что францужско-армянская община может считаться одной из самых активных армянских общин, чей голос имеет вес во французских политических кругах. Исследование дало возможность выявить, что существует большая идеологическая разница между старой и новой армянской общинами во Франции.